

KÁLNAY ADÉL

Háborús történet

1. BÚCSÚZÁS

Amikor Lakatos József tizennyolc éves lett, elvitték a háborúba. Merthogy háború lett egyszer csak, s ilyenkor bizony menni kell a hazát védeni. Egy kis, isten háta mögötti faluban lakott József, a falu neve is így szólt, Istenzug. Nem tudni honnan eredt a név, ma már nincs a térképen. Olyan messze volt mindentől, tiszta csoda, hogy eljutott oda is a háború híre. József éppen az erdőből jött haza, amikor utolérte a jegyző kocsija. A jegyző havonta egyszer látogatott el a faluba, hogy elintézzé az ügyes-bajos dolgokat. Háború van fiam, kiáltott le hozzá a jegyző és papírfélét rázogatót a kezében, háború, itt a papír, neked is menni kell! Menni kell, ismételte József, s kalapjával kezében ott maradt állva, amíg a jegyző kocsija el nem tűnt a szeme elől. József nem nagyon tudta, milyen a háború, vagy inkább nem gondolt bele. Csak ballagott a kocsi után, nyelte a port, igazgatta hátán a köteg fát és mire beért a faluba, el is feledkezett arról, amit a jegyző mondott. Más, fontosabb gondolkodnivalója volt. Az erdőben, nem messze egymástól, négy őztetemre bukkant. Csak nemrég pusztultak el, valaki megölte őket, golyó ütötte seb volt mindegyik oldalán. József nem tudta hová tenni az esetet, errefelé nem történt még ilyesmi. Az igaz, hogy láttak már orvvadászokat, de azok elvitték, amit elejtettek. Ez az öldöklés cél nélküli volt, értelmetlen, ezt nem tudta József megérteni, ezen gondolkozott annyira, hogy könnyedén elfeledte a jegyző szavait. Ahogy beért abba az utcába, amelyikből már a térre lehetett látni, rögtön észrevette, hogy valóságos tömeg áll a téren, csupa fekete ruhás öregasszony és hatalmas hangzavarral vannak, kapkodnak a jegyző felé, aki szemlátomást ijedten húzódik egyre feljebb a kocsihoz. Még jobban meglepődött, amikor saját anyját is felismerni vélte a tömegben. Mi a nyavalya az, mondta hángosan, és meglódult, oda akart érn gyorsan, bár nem tudta, kinek is kell a segítségére lenni. Nem én tehetek róla asszonyok, higgyék már el na, kiabált a jegyző, én csak a papírt hozom, dehogyan én jelentetem be a fiaikat, hát tudnak azok mindent ott fent, értsék meg! Eszébe jutott most már Józsefnek a háború, meg az is, milyen papírról van szó. Elkapta anyját hátulról, derékon kapta, még meg is emelte, úgy mondta a fülébe, ne kiabáljon már anyám, hát hallja, hogy nem tehet róla, ne csúfoskodjon már itten, és magához szorította egy picit, csak annyira, hogy ne fájjon. Az asszonyok csak nagy sokára csendesedtek el, akkorra már József az udvarukban hallgatta anyja zokogását. Nem olyan szörnyű ez, próbálta vigasztalni, mindig is voltak háborúk, meglássa, ennek is vége lesz hamar, de az anyja csak zokogott, mint aki már soha többé nem tudja abbahagyni. József végül kezdte magát kényelmetlenül érezni, nem félt ugyan, de valami különös, eddig nem ismert hidegség kúszott fel a hátán, aztán a torka tájékán szorítás lett belőle. Valaki őzeket pusztított az erdőben, fene a bőrit, fogalmam sincs, miért tehette, tért át más témára, hogy mindketten kizökkenjenek a háborúról való gondolkodásból. Elmegyek, szólok Kálmán bátyámnak, aztán jövök, szedje ki az ételt. Az öregasszony felállt, és szemét törölgetve beindult a házba. József pedig sietett Kálmánhoz, aki olyan előjáróféle volt a faluban, neki meg ráadásul a keresztapja is. Az anyja szentségit, dühödött meg Kálmán,

el kell kapni, az már biztos. Holnap, vagy még ma kimegyünk, oszt megnézzük. Előbb azonban üzeni kéne az erdésznek is, ha itt van még a jegyző. Hát fiam, lágyult meg hirtelen Kálmán hangja, hallom a hírt, hogy elvisznek téged is. Nem jó hír ez, nem bizony. Széket húzott Józsefnek és poharat vett elő. József csodálkozva nézte. Az öreg pálinkát öntött neki, ilyet sosem csinált, hisz gyerekek tartotta még. Nemrég, Húsvétkor se adott neki mást, csak egy pohárka vizes bort. A gyerek ne igyon, ne bagózzon, nincs még itt az ideje, oktatta őt is, meg a többi velekorú fiataalt is. Most meg már úgy látszik, itt az ideje. József még sosem ivott pálinkát, nem szerette a szagát, de most felhajtotta, úgy érezte, megsértené keresztapját, ha visszautasítaná. Lehettem vagy tízéves, amikor itt háború volt, kezdte a beszédet az öreg, apám oda is vészett, vagy nem, ki tudja, mert többet nem láttuk. Azt mondták, elvitték őt is az oroszok fogságba. Édesanyám aztán csak várta, várta őt, de nem került elő. A te nagyapád végül megjött, de nem sok értelmeset tudott mondani, mert megsérült a fejére. Nem is csinált az már semmit, csak ült kint az eresz alatt és Kossuth-nótákat füttyült, azokat is hamisan. Reggel kiült, evett, amit adtak neki, este beküldték, akkor bement. Elélt így még vagy tíz évig, anyám irigyelte, bár apád is itt lenne, ha így is, vagy még rosszabbul, csak köztünk, sóvárgott folyton. Még egy ember jött haza, más se, Ilus nénédnek az apja, annak nem lett semmi baja, de ő egész máshol szolgált. Ő aztán sokat mesélt, látta Kossuthot is, meg valamelyik nagy tábornokot, kitüntetése volt, nekünk mutogatta. Ha meg lovasok jöttek, mindig elbújtatták a verembe, de egyszer sem őt keresték. Na, nem egy jó dolog a háború, de majdcsak megsegít az isten. Sokáig hallgattak, Józsefet elkábitotta a pálinka, el is álmosodott. Aztán hirtelen eszébe jutott, hogy az anyja rég kiszedte az ebédet. Mi legyen most már, állt fel és nagyot rántott az ingén, mintha valami belé akarna kapaszkodni, mit csináljunk az őzekkel? Abban egyeztek meg, hogy még sötétedés előtt kimennek, ha jön az erdész, ha nem. Nem lehet az ilyet annyiban hagyni, mórgott Kálmán, amikor kikísérte Józsefet a kapun. A háborúról több szó már nem esett. József sietett haza, dörgölte erősen a szemét útközben, mert mintha a pálinka elvette volna az éles látását, s azt gondolta magában, a fene ott egye az italt, ha ilyen bamba, lassú lesz tőle az ember. Most teszem ki az ételt harmadszor, mondta az anyja szemrehányóan, aztán bizonyára erről is valami szomorú jutott eszébe, mert elkezdett pityeregni megint, de József úgy tett, mint aki nem vesz észre semmit. Muszáj volt így tennie, mert végképp nem voltak vigasztaló szavai, fogalma sem volt, hogyan nyugtassa meg anyját. Evés közben azon gondolkodott, hogy el kell innen menni, hát milyen is lesz az. Nem sokszor volt el a faluból, s akkor is csupán valami szomszéd helyre, most meg ki tudja, hová kerül, mit lát, hall, ha ugyan egyáltalán értik egymást arrafelé az emberek. Aztán ki ellen kell menni, kérdezte az anyja, mintha belehallgatózott volna a gondolataiba, de József vállalt vont. Honnan tudhatnám, majd ott megmondják, az a dolguk, kanalazta befelé a bablevest. Később, az erdőben, ahogy forgatták ide-oda az őzeket, kerestek valami nyomot, amin elindulhatnak, azért csak előhozta. Kivel áll most haragban az ország vajon, de keresztapja is csak hümmögött, kétszeresen is, mert ezt se tudta, meg az orrvadászokat se. Megbolondult a világ úgy látszik megint, mondta, eltelik egy idő nyugalomba, aztán az embereknek újból vér kell, meg ne kérdezd, miért. Mint Lajos bátyád, aki három hétig is megül otthon szépen, aztán csak beállít a kocsmába, megissza a sok pálinkát, szétveri a berendezést, meg akit előtalál, majd megjámборodik, hazamegy lefeküdni és egy darabig csendbe van. Az őzeket szekérré rakták, úgy egyeztek meg az erdésszel, hogy elviszik hozzá, hátha ő kisüt valamit. Ő, a szerencsétlenek, sopánkodott az erdész felesége és magához szorította két kisgyere-

két, nem jó ember az ilyen biztos. József csak bólogatott, s lopva nézte az asszonyt, mert már jó ideje nem mert ránézni, azóta, hogy egy lakodalmon magán érezte azt az égető tekintetet, ami zavarba hozta, és nem tudott mit kezdeni vele. Félt ettől a tekintettől, veszélyesnek tartotta, ezért most is inkább a kezeit nézte, ahogy az ujjak fésülgetik a gyerekek haját, de már ettől is furcsa borzongás fogta el és megfájdult a gyomra. Hónapok múlva, amikor már akárhogy szerette volna sem tudta még csak megmutatni sem, merre lehet a hazája, érdekes módon ez a kép idéződött fel benne, ha haza gondolt. Nem a falut látta, nem is a házukat, még csak nem is az anyját, akire pedig igen sokat gondolt, hanem ezt a két, gyerekefejet simogató asszonyi kezet, és ilyenkor végre sírni tudott a fájdalomtól. Hát nem vadászpuska volt, annyi szent, mondta ki az erdész, valaki itt egyszerűen célba lőtt az állatokra, ez az igazság. Háború van, szólt erre Kálmán, mintha ez mindent megmagyarázna. Háború, jajdult fel az erdész felesége, és az erdész is csak nézett, nem hallottak még róla, pedig általában elsőnek tudtak a fontosabb eseményekről. Az erdész gyakran járt be a városba, kapcsolata volt egy úri vadásztársasággal, vitte, hozta a híreket. Hetek óta ki sem mozdultam, két lovam is megellett, annyi itt a munka, alig győzöm, semmiről nem tudtam, mentegetőzött az erdész. Azt mondja a jegyző, hogy megölték a trónörökösöt és azért. Ezt a gyereket is elviszik ni, ma jött meg a papír, bőkött Józsefre Kálmán, és József menten elpirult, mert érezte, hogy most mindenki őt nézi, az erdész, a gyerekek, az asszony, és sajnálkoznak rajta, pedig ezt nem akarta. Nem nagy ügy, dörmögte, s egyre lejjebb hajtotta a fejét, de ez csak olaj volt a tűzre. Nem nagy ügy, sikkantotta el magát az asszony, még hogy nem nagy, ismételtegette sírósan, a háború egy borzalom lehet, ott ölni kell és meg is ölhetnek, mit tudod te! A jegyző szerint hamar vége lesz, legalábbis azt mondták ott fönt az okosok, vigasztalta Kálmán, de látszott, hogy ezt maga sem hiszi. Álltak ott egy jó ideig szó nélkül, aztán csak el kellett indulni. Mentek is hát, a háborúról való gondolkodást mindenki magában folytathatta, mert több szó nem esett róla, így az elhangzott szavak ott maradtak befejezetlenül a levegőben, ide-oda lebegtek az udvar fölött, legföljebb az erdészné tudta volna őket elhessenteni, de ő csak állt kábultan és dermedten, úgy nézett a szekér után, pedig már a kerekek nyiszorgását is elnyelte az erdő. Nézett bele a sötétedő erdőbe, mintha már láthatná is azt az alakatlan rémet, amiről az imént szerzett tudomást, s aminek első gáztetteiről tanuskodnak ezek a szerencsétlen őzek az udvaron, ám csupán a hosszú árnyékú fák néztek vissza rá szánakozva.

Az úgy lett végül, hogy a városba kellett bemenni, onnan búcsúztatták a katonákat. A faluban azért rendeztek egy kisebb búcsúztatót, egy szomorút az elindulás előtti napon, jöttek a rokonok, szomszédok, a férfiak kezet fogtak szótlanul, az asszonyok megölelték, összecsókolták őket, a gyerekek meg puskákról, ellenségről faggatóztak. Aztán ki-ki eltűnt a szerelmével, menyasszonyával, csak József nem, mert neki nem volt senkije. Azért ő is elment, fel az erdőbe, bolyongott benne cél nélkül, gondolatok nélkül. Eljutott egészen az erdészházig, de nem ment le, nem is mutatkozott, csak nézett le egy ideig, figyelte a mozgást az udvaron. A gyerekek szaladgáltak, az erdész meg az istálló és a ház között ingázott. Az asszonyt nem látta sehol, biztos bent dolgozott a konyhában. Végül vissza kellett menni, várta őt a vacsora. Ki tudja, mikor fogtok legközelebb ilyen jót enni, mondták az asszonyok és tömték volna őket, de előre nem lehetett jóllakni, és azt is nehéz volt elképzelni, hogy milyen lesz a többi vacsora ott a háborúban. József nem akarta, hogy az anyja bekísérje a városba, de nem tudta lebeszélni, így ott tolongott, ágaskodott szegény a fájós derekával az irdatlan tömegben, ám Józsefet már csak egy pillanatra láthatta a vonat lépcsőjén. Akkor sikerült egy olyan nagyot kiáltani, hogy nem csak a fia, de mindenki odafigyelt a közelben. Így

búcsúzott el tőle utoljára, messziről integetve. Imádkozok érted, sírta bele a világba, és a vonat már füstölt, szörcsögött, fújta a gőzt, és József alakja beleveszett ebbe a fehér semmibe, eltűnt, ahogy a pokol kapujában tűnhet el az ember.

József a vonaton egy darabig nem szólt senkihez, inkább úgy tett, mintha aludna. Körülötte nevettek, vagy ettek a katonák, ő pedig a városi búcsúztatóra gondolt. Még mindig csengett a füle a trombitaszótól, éppen a rezesbanda mellett állt, közvetlen közelről fújták az indulókat, szinte megállás nélkül. Mindegyik zenész kövér volt és vörös arcú, József úgy látta, némelyik majd szétpukkad az erőlködéstől. Ha éppen nem játszottak, izzadt homlokukat törölgették és a nyálat öntögették ki hangszereikből. Ezen a búcsúztatón egyébként nem szomorkodott senki, lelkesítő beszédekkel mondtak, úgy tűnt, mindenkinek, aki az emelvényen ül, örül a háborúnak. Elég keveset értett a beszédekből, de azt kivette, hogy győzni mennek. Olyan egyszerűnek látszott, mintha az egész egy napig tartana, látni már a végét, amikor ugyanilyen lelkesen, ugyanitt, mint visszatérő hősokeket ünneplik őket. Még egy pap is kiállt és megáldotta a katonákat, akkor egy kalapos, napernyős hölgy csak szeméhez emelte a zsebkendőjét, látszott rajta, hogy meghatódott, és Józsefnek átfutott az agyán, hogy talán a hölgy fia ott lehet közöttük. Az anyjára gondolt, ő is sír most valahol, elrejtve a hatalmas tömegben, meg arra gondolt még, hogy milyen rossz lesz neki, ha visszamegy és nem lesz, aki segítsen, vagy egész nap egy szót szóljon hozzá, hogy fogja megtalálni a helyét abban a nagy egyedülletben. Eszébe jutottak még az őzek is, a szép erdészné is, így a búcsúztató utolsó részét nem is hallotta, csak a zenekar riasztotta fel, fújtak valami pattogós masíroztatót, s mehetett szépen ki-ki a dolgára. Így, utólag elégedett volt a búcsúztatási ceremóniával, megadták a módját, fogja majd mondani keresztapja, ha elmeséli neki az asszonyok, s ha még az is igaz lenne, amit mondanak, hogy könnyű lesz megverni az ellenséget, akkor tényleg nem tart soká az egész. Arra figyelt fel, hogy a többiek is erőből beszélnek, az ellenség gyávaóságáról, ügyetlenségéről, a háború közeli végéről, mindenki nagyon egyetértett, ám egyszer, valahonnan a kupé másik végéből, valaki azt mondta furcsa, rekedtes, durva hangon, ti ezt el is hittétek barátocskáim, és gúnyos volt ez a hang, meg szánakozó is egyszerre, kis gyerekekkel beszél így az ember, amikor már ki tudja, hányszor szót! Mindenki a hang irányába fordult, és József látta, hogy nem csak a hang volt durva, de olyan az ember is, sötét nézésű, ijesztő alak, ahogy beszélt, orrlukai kitágultak, a szája elvékonyodott, mintha gyűlölné minket, gondolta József, és elhatározta, hogy nem szereti ezt az alakot, s ha lehet, távol tartja magát tőle. Ezt most miért mondja, nyöszörgött szomszédja, egy sápadt, szemüveges fiú, aki olyan volt, mintha valakinek a kisöccse lenne, egyenes derékkal, egy zöld szatyrorral az ölében ült, türelmetlenül, mint aki bármikor megérkezhet, s nem húzhatja az időt a leszállással, állandóan az állomásokat figyelte. Mondja, mert olyanja van, vágta rá egy kerek képű parasztyerek, ne is törődj vele, inkább pakolj már le, hová olyan sietős? Jóízűen falatozott, azt lehetett hinni, hogy kifogyhatatlan a zsákja, másoknak is osztogatott nagy jószívvel. Nesze, kínálta a sápadt fiút is, de az csak a fejét rázta, le nem menne egy falat a torkomon, mondta szabadkozva, s újból a koszos ablakra meredt, homloka gyöngyözött az izzadságtól, időnként egy-egy csepp megindult és befolyt a szemüvege mögé, s olyan nagyokat nyelt, hogy ádámcsutkája le-föl szánkázott hosszú nyakán. József nem tudta, hogy ez a gyerek fél, de azt érezte, hogy valami nem jól van, mintha tévedésből ülne itt közöttük, győzni induló hadfiak között. Szeretett volna szólni pár szót, de nem találta a hangot, amin meg lehetne szólalni, hát csak ült mellette némán, és néha bólogatott, meg hümmögetett, hogy mire azt maga sem tudta. Lassan besötétedett, lámpát nem gyújtottak, így nagyon sokáig lehetett látni, milyen vidéke-

ken haladnak. Látott József sok jó földet, erdőt, olyan magányos tanyákat, beleborzadt, hogy lehet ilyen helyen élni, védtelenül, rejtek nélkül. Náluk biztonság volt, a hegyek biztonsága, soha, gyerekkorában sem jutott eszébe félni, mert úgy fogták őt körül a hegyek, mintha anyja, apja állna őrt neki minden oldalról. Ott van e, bökött kifelé bicskájával a kerek képű, valahol arra laktunk még nemrég is, csak apámék feljöttek, valami koma miatt, aki felbízta őket. Én ugyan sose szokom meg, az már biztos. Ha visszajövök, hát csak beköszönök apámékhoz, oszt indulok vissza a régi tanyánkhöz. Ami pénzem lesz, azon mind földet veszek. József rácsodálkozott, aztán rögtön megértette, hisz neki is csak a magáé volt a kedves. Már csak ők ketten voltak ébren, körülöttük szuszogott, hortyogott mindenki. A sápadt szemüveges időnként feljajdult, aztán meg mintha le akarná tépni a ruháját. Fázom, úgy fázom, nyafogott egyszer csak furcsa, gyerekes hangon, anya, hideg van itt, panaszkodott. Nézték a fiút, a kerek képű szánakozva a homlokára mutatott, baj van ennek itt, mondta, vagy nagyon be van tojva, ennek nem lesz jó vége, az ilyenek nem való a háború, és József is így gondolta, ennek tényleg nem, de hát kinek is való, talán nekik, vagy valakinek itt a vagonból? Végül nem kezdett erről beszédet a kerek képűvel, lassan elálmosodott ő is, fejét a hűvös ablakhoz nyomta, teste felvette a vonat ringását. Utoljára még csak eszébe jutott, mit mondott egyik tiszt a másiknak az indulásnál, pedig azt hitte, nem tudja megjegyezni. Sose hallott szó volt, egy név, s most a vonatkerekek kizakatolták, Ga-lí-ci-a, Ga-lí-ci-a, hallotta kintről, a talpa alól, hát egy ilyen helyen fog kezdődni számukra a háború, olyan a hangzása, mintha valami virág neve lenne, vagy egy illatos nőé, azt a kalapos hölgyet hívhatnák így, aki könnyezett a búcsúztatásnál, gondolta még, aztán elaludt.

Álmában megérkezett a háborúba, s a háború pont olyan volt, mint az a majális, amelyen gyerekkorában vett részt a városban. Mindenütt sátrak álltak, mézeskalácsot és fűtűlős cukrot árultak, volt ringliszál, meg bábszínház is, bűvészsátor és kötél-táncos. Szóval minden ugyanolyan volt, mégis mindenki tudta, hogy háború van, katonák jöttek és puskájukkal célba lőttek a körhintára. A pénztárban a jegyző ült, és olyan papírt osztogatott, hogy ki hová menjen harcolni. Ott volt József anyja is, de kalap volt a fején, és fehér kesztyűs kézzel integetett, közeledett József felé, de az utolsó pillanatban máshoz szaladt, egy más katonát ölelt át, és ahogy sírt, könnyei patakká válva ömlöttek le a katonára hátán. József iszonyodva látta, hogy a víz nem áll el, egyre nagyobb lesz, egyszerre bokáig állt már a vízben, s valahol messze ütemesen döngeni kezdett valami, a föld is remegett ettől a döngéstől, már hullámozott a víz a lábánál. Akkor az idegen katona megfordult, és látta, hogy a sápadt szemüveges fiú az, de nem szelíden nézett, hanem fenyegetően, és azt kiáltotta felé, hogy győztünk, s folyton vicsorított hozzá. Ahogy jött felé, kiderült, hogy a döngést az ő lábai okozzák, egyre csak nőtt, már majdnem akkora volt, mint egy fa, vagy egy torony, és Józsefnek hátrálnia kellett, hogy össze ne tapossa. Végül nem tudott tovább hátrálni, hatalmas erővel nekiesett a falnak, s ebben a pillanatban világosan látta, hogy meg fog halni. Hirtelen meg is nyílt a lábánál egy irgalmatlanul mély szakadék, és ő azonnal beleugrott, ám legnagyobb meglepetésére nem zuhant le, csupán szállingózott, mint egy tollpihe. Még éppen végiggondolta, hogy ez így sokáig fog tartani, amikor egyik pillanatról a másikra felgyorsult a zuhanás, és a következő pillanatban óriási robajjal csapódott a földre. Valóságos csapódásra ébredt fel, ott feküdt a padlón, fejét alaposan beverte az ütésbe. Mindenki innen-onnan kászálódott elő, a kerek képű állt egyedül, rémülten és sápadtan, mindkét kezével a vészfékbe kapaszkodva. Az ablakon hűvös levegő kúszott be, hozta magával a harmatos rét illatát. József hatalmasat szívott belőle, ellenőrizni akarta, hogy tud-e még egyáltalán lélegezni, mert bordái kegyetlenül szúrtak, valahány-

szor mozdult egyet. Mi történt, kérdezte a kerek képű, de az csak kapaszkodott és kifelé mutogatott, oda kellett hát menni az ajtóhoz, már mások is ott tolongtak, és bámulni kifelé. A vonattól nem messze a fűben furcsán kitekeredve egy ember feküdt. Senki nem látott tisztán a hajnali derengésben, ezért leugráltak a vonatról és közelebb mentek. Néhány tiszt is előkerült, de egyelőre nem zavarták vissza őket, el voltak foglalva a rendkívüli eseménnyel. József már egész közel állt, közelebb nem is mehetett, mert sötét volt a fű az ember körül, olyan sötét, mint az erdőben az őzek körül, Józsefnek rögtön eszébe jutottak, és ugyanazt a zavart érezte most is, hogy valami nincs rendjén, de nem igazán tudta mi is az. Nem maga a halál ténye lepte meg, sokkal inkább a helyszíne, a módja, az áldozata. A fűben a szemüveges fiú feküdt, szemüveg nélkül, égre meredő szemekkel. Kiugrott, mondta egyenest a fülébe valaki, és József tudta, hogy a kerek képű áll mellette, mert fokhagymaszag borította el, kiugrott, ismételte, én láttam, nem fogod elhinni, mikor felébredtem, ott ült az ablakban, mint aki éppen csak a lábát lógázza, még egy pillanatra azt hittem, álmodok, a következő pillanatban meg már dobta is le magát, csak annyit mondott, jaj, és vége volt. Mondtam, hogy flúgos, vagy nagyon be van tojva, hát ez lett belőle. Én rángattam a vészféket, hát csak nem lehet így tovább menni, mintha nem történt volna semmi, nem igaz? Gyorsan beszélt a kerek képű, nagyon is gyorsan, József még azt is érezte, hogy remeg, mert beszéd közben a karját szorongatta. No, ennek legalább esze volt, mi meg csak mint a birkák, mondta valaki szinte vidáman mögöttük. Az a sötét arcú férfi volt, aki már a vonatban kigúnyolta őket, most is, mintha örülne, hogy beigazolódik, amit mondott. József haragudott rá, szerette volna kioktatni, de érezte, hogy nem elég okos ő ehhez, ezért úgy tett, mintha nem hallott volna semmit. Csak álltak csendben, nézték a szemüveges fiút. Egyre jobban látták, mert gyorsan kelt fel a nap. Könnyű pára terült szét a tájon, a messzi bokrok, fák mintha fehér tengerben álló szigetek lennének, valahol harangoztak, minden annyira békés volt, leheveredni lett volna jó. A fene vigye, haza kéne menni, mondta valaki szomorúan, József pedig arra gondolt, hogy ennek a fiúnak be is fejeződött a háború, anélkül, hogy elkezdődött volna, meg arra, hogy ez az első halott, akit lát, és igazán nem tudta, mit kell ilyenkor tenni. Nagy ürességet érzett, egyszerre olyan lett, mintha már időtlen idők óta úton lennének, s az út vége is a végtelenbe veszett. Oda volt hajítva áldozatul egy láthatatlan fenevadnak, amelyről nem tudni, mikor támad, csak azt, hogy létezik, s egyre közelebb kerül hozzá. Amikor visszaszálltak a vonatra, a kerek képű azt mondta, össze kéne tartanunk, engem Józsinak hívnak. Engem is, mondta József, és kezét fogtak, de kerülték egymás tekintetét. A vonat meglódult és otthagyták a szemüveges fiút, hadd nézze az eget, amíg a legközelebbi csendőrségtől odaérnek. A nap már teljes erejével sütött, hamarosan újból hegyek közé értek, az állomásokon, amerre elhaladtak, integettek az emberek, a katonák pedig visszaintettek, kurjantgattak, búcsúztak a hazától. József is ott állt az ablaknál és integetett. Nem tudta a jövőt, így azt sem tudta, hogy utoljára látja, amit lát, s hogy ugyan rengeteg vidéket be fog járni, de ide többet vissza nem kerül. Arra gondolt, biztos jó barátok lesznek a kerek képűvel, mert olyan megfontolt, józan gyereknek látta, de hogy a sors együtt görgeti majd őket kényére-kedvére, arról fogalma sem lehetett. Nem tudod, hová megyünk, kérdezte új barátja. Galíciába, vágta rá azonnal, és maga is meglepődött határozottságán. Galíciába, visszahangozta a kerek képű, hát az meg hol van? József megvonta a vállát, aztán előre intett, a hegyek és erdők felé. Nyilván valahol mögöttük rejtezett ez a különös táj, ahol már várta őket az ellenség, arc nélküli, név nélküli katonák, akik nem is tudják, hogy eggyel kevesebben fognak megérkezni, mert a szemüveges fiú egy mozdulattal kitörölte magát a háborúból.